

Власенко Валерій Павлович

доцент кафедри теорії, історії та філософії права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Грибок Анастасія Дмитрівна

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр 102 н.г. «Право» ННПД НАВС

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПОВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ

Повоєнна реінтеграція та реконструкція територій України, що зазнали масштабних руйнувань внаслідок широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації, потребує впровадження комплексних правових механізмів, зорієнтованих на забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку, відновлення інфраструктурних систем і правової визначеності щодо форм та інструментів взаємодії.

У зазначеному процесі провідна роль належить державі як основному суб'єкту публічно-правових відносин, уповноваженому на реалізацію функцій стратегічного управління, формування правових засад національної політики відбудови, забезпечення територіальної цілісності та реалізації публічного інтересу. Відповідно до статей 1, 3, 5 та 17 Конституції України, саме держава виступає гарантом суверенітету, демократичного ладу, прав і свобод людини, забезпечуючи таким чином необхідне інституційне підґрунтя для трансформації поствоєнного соціуму [2].

Ключовою правовою передумовою координації є чинна система органів виконавчої влади, у тому числі створених спеціально для потреб відбудови. Відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», саме міністерства та інші ЦОВВ забезпечують формування та реалізацію державної політики у відповідних сферах, що охоплює й політику повоєнної реконструкції [8]. Указом Президента України від 21.04.2022 № 266/2022 було створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни, що здійснює підготовку стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди та інтегрує зусилля міністерств, органів місцевого самоврядування, бізнесу та громадянського суспільства [3]. В інституційному механізмі держави особливого значення набуває залучення органів місцевого самоврядування, які, згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», реалізують право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення, включаючи питання відновлення інфраструктури, житлового фонду та соціальної інфраструктури [6]. На нашу думку, участь таких органів дозволяє забезпечити поліцентричний підхід до розбудови, враховуючи локальні потреби та потенціал громад.

Водночас повоєнна відбудова може здійснюватися не лише в межах внутрішньодержавної юрисдикції, а й за участю міжнародних партнерів, зокрема Європейський Союз, Світовий банк, ООН, окремі держави-донори, що діють на основі відповідних міжнародно-правових угодах, меморандумах тощо.

Взаємодії із зазначеними суб'єктами закріплюється також окремими стратегічними актами, такими як План відновлення України (Rebuild Ukraine), який функціонує в рамках Інструменту підтримки ЄС Ukraine Facility. Цей механізм передбачає багаторівневу правову архітектоніку контролю, звітності, прозорості та ефективності використання коштів, що надходять на відбудову [9].

Нормативну основу державної політики у сфері повоєнної реконструкції становить Закон України «Про засади державної регіональної політики», який передбачає правові механізми просторового планування, інтеграції регіональних стратегій розвитку, а також визначає інструменти фінансування та моніторингу реалізації відповідних заходів [5]. Післявоєнне відновлення України вимагає імплементації ефективних правових механізмів координації, що функціонують на міжсекторальному, міжінституційному та міжрівневому рівнях державного управління. Успішність реалізації реконструкційних стратегій прямо залежить від узгодженості нормативно-правового регулювання, функціонального розмежування компетенцій між суб'єктами владних повноважень та прозорості процедур ухвалення управлінських рішень.

Водночас механізми координації повинні відповідати принципам багаторівневого врядування (multi-level governance), що передбачає децентралізацію компетенцій і належний розподіл функцій між центральною владою, регіональними адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Такі принципи закріплені в Європейській хартії місцевого самоврядування та гармонізовані в українському законодавстві, зокрема в законах «Про місцеве самоврядування в Україні» [6] та «Про службу в органах місцевого самоврядування» [7].

Правовий механізм координації передбачає нормативне регламентування форм міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії. У цьому контексті дієвим інструментом стали урядові міжвідомчі робочі групи, координаційні центри та комісії, які здійснюють узгодження політик і дій у сфері відбудови. Так, в рамках реалізації Плану відновлення України створено спеціальні секторальні робочі групи, що відповідають за проєктування реформ і заходів у сферах енергетики, інфраструктури, освіти, медицини тощо [9].

З метою забезпечення прозорості та підзвітності в реалізації реконструкційних заходів українське законодавство передбачає запровадження електронних систем моніторингу, таких як DREAM (Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management), яка функціонує як правовий інструмент забезпечення відкритості, громадського контролю та відповідності процедур цільовому використанню коштів міжнародної допомоги.

Загалом, координаційні механізми в контексті повоєнної розбудови виступають юридично детермінованими процедурами, що забезпечують горизонтальну і вертикальну інтеграцію публічних і приватних інтересів, уможливаючи синергічне використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Їх ефективність безпосередньо залежить від якості правового регулювання, інституційної спроможності та рівня довіри між усіма зацікавленими сторонами.

Беручи до уваги сутність публічного і приватного інтересів, підходів до здійснення правового регулювання суспільних відносин, доцільно зауважити, що післявоєнна реконструкція як складний і багатофункціональний правовий процес не може бути уніфікованою в межах однієї універсальної моделі. Вона формується в залежності від специфіки політичного режиму, обсягів руйнувань, соціального капіталу, наявного ресурсу і геополітичного позиціонування держави. У світовій правовій практиці виокремлюються декілька базових моделей відбудови, кожна з яких має свій інституційно-правовий контекст.

Централізована модель характеризується переважанням ролі держави в усіх етапах реалізації реконструкційних заходів, що включає формування єдиного координаційного органу з широкими повноваженнями, централізоване фінансування та директивне управління. Прикладом такої моделі слугує післявоєнна відбудова Франції у другій половині ХХ століття, реалізована через Комісаріат із планування.

У протизага цьому децентралізована модель відбудови передбачає делегування повноважень на рівень муніципалітетів і регіонів. Такий підхід домінував у повоєнній Німеччині, де значна частина функцій відновлення була передана місцевим громадам, які діяли в межах загальної правової рамки федерального законодавства. В Україні елементи цієї моделі запроваджуються через розширення повноважень територіальних громад та паралельного фінансового забезпечення з державного та міжнародного кошторисів.

Партнерська або гібридна модель інтегрує функції держави, органів місцевого самоврядування, приватного сектора та міжнародних донорів. Вона формується на основі механізмів державно-приватного партнерства, відкритих конкурсів, процедур участі громадськості, а також за допомогою цифрових інструментів моніторингу та контролю. Україна на сучасному етапі реалізує саме такий підхід у рамках ініціатив, як-от «Платформа прозорого відновлення» DREAM, яка забезпечує юридичне оформлення проектів, контроль за їх виконанням та звітність.

Таким чином, враховуючи інституційне розмаїття, загальним для моделей відбудови є наявність дієвого правового механізму захисту прав постраждалих, зокрема в контексті реституції, компенсацій, захисту соціально вразливих категорій населення. Саме нормативна конкретизація таких механізмів у вигляді спеціальних законів або підзаконних актів є визначальною для формування ефективної архітектоніки повоєнного відновлення.

На наше переконання правові механізми повоєнної відбудови України формують якісну цілісну систему якщо ґрунтуються на принципах верховенства права, розподілу повноважень, субсидіарності, прозорості та ефективності управління. Звичайно, що держава виступає основним координатором цього процесу, однак успішність відновлення залежить також від взаємодії з міжнародними організаціями, співтовариствами та стану імплементації міжнародних стандартів права людини. Внаслідок чого закладаються фундаментальні принципи, які впливають на розвиток національних правових систем, що в цілому сприяє демократизації та правопорядку як на національному, так і міждержавному рівнях. Дотримання

прав та обов'язків людини – це один з елементів миру, безпеки та правового розвитку суспільства і держави [1, с. 34].

Таким чином, правова доктрина повоєнної розбудови України повинна трансформуватись у напрямку інтеграції внутрішньодержавних механізмів і міжнародного досвіду, забезпечуючи при цьому верховенство права, захист прав людини та відновлення державної інституційності.

Список використаних джерел:

1. Власенко В.П., Бесклеткіна М. Ю. Напрями розвитку прав та обов'язків людини і громадянина в сучасних умовах. Науковий вісник УжНУ. Серія Право. 2024. Випуск № 86. Частина 1. С. 30-36. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21.04.2022 № 266/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>.
4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>
5. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
7. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
8. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>
9. Українська Гельсінська спілка з прав людини. (2024). Відбудова України: виклики й правові рамки. URL: <https://helsinki.org.ua/reports/vidbudova-ukrainy/>.

Галах Алла Миколаївна

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр 214 н.г. «Право» ННІПП НАВС

Науковий керівник:

Мазур Вікторія Вікторівна,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ КОМПЕНСАЦІЇ ТА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

У сучасних умовах реформування судової системи та зміцнення механізмів правового захисту особи особливої ваги набуває чітке розмежування понять компенсації та відшкодування збитків у цивільному праві. Нерідко в юридичній